

Кам'янець-Подільський учительський інститут 1939–1941 рр. у газетних фондах наукової бібліотеки К-ПНУ імені Івана Огієнка

У статті на основі матеріалів газет “Червоний кордон” і “Сталінська молодь” висвітлена діяльність Кам'янець-Подільського учительського інституту в 1939-1941 рр.

Ключові слова: газета, інститут, студенти, навчальна діяльність, марксизм-ленінізм.

Малодослідженою сторінкою історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка є діяльність напередодні Великої Вітчизняної війни його попередника – учительського інституту. Окремі аспекти роботи закладу висвітлили у своїх працях А.П.Гаврищук [10], [11], [15], О.М.Завальнюк і В.С.Прокопчук [15]. Метою нашого повідомлення є з'ясування діяльності учительського інституту в 1939-1941 рр. на основі публікацій газет “Червоний кордон” і “Сталінська молодь”.

Наслідком закриття в середині 30-х рр. ХХ ст. низки педагогічних навчальних закладів, зокрема й у Кам'янці-Подільському, стала гостра нестача вчительських кадрів. Тому вже наприкінці десятиліття НКО УРСР змушений був розширити мережу педвишів. У квітні 1939 р. в газеті “Сталінська молодь” була опублікована замітка про відкриття в Кам'янці-Подільському учительського інституту [47]. На початку липня того ж року обласний відділ освіти опублікував оголошення про набір студентів на історичний і мовно-літературний (український і російський відділи) факультети. Термін навчання складав 2 роки. Інститут готував вчителів для неповної середньої школи (5-7 класів). До вишу приймалися особи віком від 17 до 40 років із середньою освітою. Вступники складали такі іспити: на історичний факультет – з російської і української мов, історії народів СРСР, Конституції СРСР, мовно-літературний – з російської мови і літератури, української мови, історії народів СРСР і Конституції СРСР. Абітурієнти у приймальну комісію подавали заяви про вступ, до яких додавали автобіографію, довідки про освіту, відношення до

військової служби (для військовозобов'язаних), три фотокартки. Прийом заяв проводився до 20 серпня [22]. Невдовзі з'явилося оголошення про додатковий набір студентів до 25 вересня. Були внесені зміни до переліку вступних випробувань. Всі абітурієнти мали складати іспити з української і російської мови і літератури, історії народів СРСР і Конституції СРСР. Вступники-історики екзамінувалися ще й з географії. Крім того, в оголошенні зазначалося, що від вступних іспитів звільнялися особи, які того року вступали в інші виші, але не пройшли за конкурсом. Дозволялося повторно вступати до закладу абітурієнтам, які під час першого набору отримали незадовільні оцінки [23]. У листопаді 1939 р. розпочав роботу заочний відділ. Контингент студентів-заочників поповнила й молодь, яка була переведена до учительського інституту з Вінницького педагогічного інституту [16].

Наступного року в правилах прийому з'явилося положення про пільгові категорії (пільги поширювалися на абітурієнтів, які вступали на заочний відділ). Без вступних іспитів за результатами співбесіди з української, російської мов і профільної навчальної дисципліни приймалися вчителі, які працювали в 5-10 класах і яких атестаційна комісія зобов'язала закінчити учительський інститут, вчителі-випускники 7-ми і 10-місячних курсів з підготовки вчителів неповних середніх шкіл, особи, які закінчили середню школу з відзнакою [20].

Кам'янецькі газети на своїх сторінках висвітлювали перебіг вступних кампаній. Зокрема, у 1939 р. за перші 7 днів прийому документів було подано 736 заяв. Особливо багато молоді виявило бажання вступати на історичний факультет – на 90 місць претендували 268 вступників [27]. Кореспондент І.Ігнатенко у своїй замітці акцентував увагу на відмінну підготовку абітурієнтів Кріля, Вандоляка, М.Охрімчук, С.Іванковіцер. Водночас, деякі з них, особливо з Базалійського, Волочиського і Довжоцького районів, продемонстрували слабку підготовку. Один із вступників з Базалійського району в заяві у 15-20 словах зробив 4 орфографічні помилки [17]. У 1940 р. низькі знання мали випускники Шарівської, Староушицької й Віньковецької середніх шкіл. Старший викладач інституту З.Койфман повідомляв, що того року на 240 місць надійшло 450 заяв [26]. Дописувачі сходилися на спільній думці, що всі абітурієнти прагнули стати радянськими студентами і виховувати в “комуністичному дусі наших прекрасних, щасливих дітей” [17]. Серед вступників були особи з великим життєвим і професійним досвідом. Наприклад, Г.Матківська працювала вчителькою однієї з неповних середніх шкіл з 1927 р., обиралася

депутатом районної ради депутатів трудящих, була нагороджена орденом “Знак Пошани” [29].

Директором учительського інституту призначили колишнього завідувача Славутського районного відділу освіти Зимовця (він був нагороджений медаллю “За трудову доблесть”)[13]. Відновлювати роботу навчального закладу доводилося в складних умовах. Недостатньою була матеріальна база. З великими труднощами проводився ремонт приміщення інституту. За місяць до початку навчання в коридорах навчального корпусу не було підлоги, не пофарбовані вікна, двері, не було парт, споруда була не обштукатурена [13; 27]. Власне ремонтні роботи так і не встигли завершити до початку занять, не зважаючи на заклики в пресі запровадити двозмінну роботу на будівництві, організувати соціалістичне змагання між робітниками, підвищити темпи і якість будівництва [13]. Дописувач І. Місяцев повідомляв, що ремонт проводився під час лекцій: “Стук, гуркіт не стиха[в] весь день і заважа[в] студентам слухати лекції” [31]. Аналогічним було становище і зі студентським гуртожитком, під який передали приміщення обласного методкабінету [27]. Споруда не відповідала санітарним нормам, була тісна й брудна. У перші місяці функціонування закладу так і не вдалося облаштувати їдальню [31].

Найбільше відчувалася нестача кваліфікованих науково-педагогічних кадрів. Відчувався брак викладачів основ марксизму-ленінізму, стародавньої історії, російської мови і літератури, німецької мови, психології [27]. У жовтні 1939 р. із 10 дисциплін, передбачених навчальним планом, викладалися лише українська мова, історія, військова справа. На мовно-літературному факультеті не читалися фахові дисципліни – російська мова, українська та російська літератури [31]. Не створили в інституті й належної навчально-лабораторної бази: книжкового фонду, наочного приладдя тощо [27].

Частина публікацій стосується навчальної діяльності студентів. Особлива увага зверталася на вивчення основ марксизму-ленінізму. Кореспондент О. Атаманюк зазначав, що ця робота активізувалася грудні 1939 р. після виходу у світ посібника “Короткий курс історії ВКП (б)”. На його переконання, студенти добре зрозуміли вказівки Й. Сталіна на XVIII з’їзді ВКП(б) про те, що “... є одна галузь науки, знання якої повинно бути обов’язковим для більшовиків усіх галузей науки, – це марксистсько-ленінська наука про суспільство, про закони розвитку суспільства, пролетарської революції, соціалістичного будівництва, про перемогу комунізму” [4]. У публікації йшлося і про вивчення студентами творів класиків марксизму-

ленінізму. Зокрема, Г.Матківська опрацювала твори В.Леніна “Що робити?”, “Крок вперед, два кроки назад”, “Дві тактики соціал-демократії в демократичній революції”. Активно працювали також Завалецький, Каплун, Крац, Баланчук, Юзюк, Семенюк, Шварцман, Присяжнюк, Кобля, Юріст, Верхола, Коган та ін. Вони весь матеріал “старанно конспектували, добре засвоювали основні питання з опрацьованих творів”. Студенти Костюк, Косовський, Чорпіта, Сопільник відвідували лекції в міському будинку пропаганди і агітації, які організовувалися для тих, хто самостійно вивчав історію більшовицької партії [4]. Студент Б.Шлосман, заповнивши новорічну анкету газети “Сталінська молодь”, найзнаменнішим днем 1939 року назвав 23 травня, коли його прийняли в члени ВКП(б). У новому 1940 році він зобов’язувався ще більше працювати над оволодінням марксизму-ленінізму [35]. Завідувач кафедри основ марксизму-ленінізму учительського інституту В.Ручко у своєму повідомленні констатував, що радянський вчитель мав “ростити нову людину, прищеплювати їй любов до Батьківщини, партії Леніна-Сталіна..., виховувати у кожної дитини риси, гідні громадянина соціалістичної країни”. Вчителі зобов’язані були досконало знати основні положення з “вчення Маркса – Енгельса – Леніна – Сталіна”. Звідси першочерговим завданням викладачів кафедри було “комуністичне виховання студентів, озброєння їх марксистсько-ленінською теорією, знанням законів суспільного розвитку і політичної боротьби, наукою про перемогу комунізму”. У цьому напрямку молодь працювала досить результативно. Так, на історичному факультеті в січні 1940 р. іспит з основ марксизму-ленінізму на “відмінно” склали 47 осіб, “добре” – 18, “посередньо” – 27, на мовно-літературному факультеті – відповідно 67, 37 і 27. Керівник кафедри ставив перед своїми колегами завдання навчити кожного студента працювати над підручником і першоджерелами класиків марксизму-ленінізму, систематично допомагати кожному студенту, зокрема, організовувати консультації, теоретичні конференції, навчити поєднувати вивчення “революційної теорії” з повсякденною практичною роботою, частіше практикувати бесіди, товариські дискусії [42]. Зверталася увага і на глибоке вивчення російської мови [25].

У газетах висвітлювався хід екзаменаційних сесій. Зокрема, у січні 1940 р. серед викладачів і студентів було “широко розгорнуто” соціалістичне змагання за краще проведення сесії [18]. Найкращих результатів домоглася викладач теорії літератури Сітак, понад 75% студентів якої склали іспит на “відмінно” і “добре”. Успішно студентська молодь засвоїла курси загальної історії (викладач – С.Ривкіна), історії стародавнього Сходу (П.Цикра). Лідерами в

навчальній діяльності були І.Сопільник, О.Кузнець, Т.Яцюк. Значно відставали у засвоєнні матеріалу Волинець і Коен [37]. У червні 1940 р. найкращий рейтинг мали студенти Верхола, Кравцова, Лабунська, Чекма, Костюк, Завалецький, Мартинюк, Радецька. Окремі студенти мали недостатній рівень знань. Зокрема, на іспиті з історії народів СРСР 19 із 130 студентів мовно-літературного факультету отримали оцінку “погано”. Один із дописувачів газети “Сталінська молодь” цілком слушно зауважував, що “не можна бути освіченою і культурною людиною, не знаючи історії, особливо історії своєї Батьківщини” [7]. Кращих студентів заохочували. Так, у січні 1940 р. Косовського, Кузнець і Зільберберга преміювали путівками в будинок відпочинку [48].

Під час екзаменаційних сесій активізовувалася робота студентів у читальному залі. Кореспондент М.Голодрігер зазначав, що молодь у цей час ретельно конспектувала підручники з історії стародавнього Сходу, розв’язувала алгебричні задачі, читала нариси з історії західноєвропейської літератури. Найчастіше відвідували читальню студенти М.Шагам, Г.Піліп, Я.Юріст [12].

У місцевих газетах періодично з’являлася консультативна інформація для студентів-заочників. Наприклад, у грудні 1940 р. викладач Г.Мишко подав коментар і перелік рекомендованої літератури з психології [30].

Переважна більшість публікацій присвячена громадсько-політичній діяльності викладачів і студентів закладу. Так, у вересні 1939 р. “із піднесенням” вони зустріли виступ народного комісара закордонних справ СРСР В.Молотова, в якому йшлося, зокрема, про рішення радянського уряду взяти під свій захист “братські народи” Західної України і Західної Білорусії. З цієї нагоди відбувся мітинг студентської молоді. Студент Костюк у своєму виступі зазначав, що “уряд Радянського Союзу завжди вів політику миру, відстоював її, всіляко підтримував мирні відносини з всіма державами. Але ми не можемо не підтримати наших західних братів – українців і білорусів, яких збанкрутілі польські пани залишили напризволяще. Потиснем же міцно руки нашим західним братам і товаришам! Допоможемо їм в боротьбі за щастя, за радість життя!”. Солідарним з ним був і Підлісний. У свою чергу Семенюк висловив готовність “у будь-яку хвилину разом з бійцями Червоної Армії виконати почесне завдання робітничо-селянського уряду”. Його підтримали всі учасники мітингу [36; 46].

Наприкінці листопада 1939 р. викладачі і студенти протестували проти “зухвалої” провокації зі сторони Фінляндії на радянсько-фінляндському кордоні в районі с. Майніло. Мітинг відкрив секретар

комітету комсомолу Шлосман, який, зокрема, заявив, що “зухвала фінляндська воляччина, з дня-у-день нахабніє. Обстріл наших військ фінськими бандитами є найзухвалішим, найогидливішим провокаційним актом. Але хай пам’ятають божевільні фінляндські пани, що радянський народ, як один чоловік, завжди готовий на удар відповісти подвійним ударом і захистити свої величні завоювання”. Потім виступали студенти. У своїх промовах вони “палко схвалювали мудру політику миру нашої країни, єдиномудно приєдну[валися] до нот радянського уряду”. Патріотичну промову виголосила Флексер: “Хай згадають незадачливі фінські пани долю збанкрутілих хазяїв колишньої польської держави, хай згадають вони долю японських самураїв коло озера Хасан. Їх спіткає така ж доля, коли вони схочуть порушити наш мирний спокій. Війни ми не хочемо, але завжди готові відстояти свої завоювання Жовтня. За Батьківщину, за Сталінську Конституцію, за любимого Сталіна! З цими близькими і рідними словами на устах кожен громадянин великого Радянського Союзу готовий розгромити всякого ворога, якщо він посміє сунути своє свиняче рило в наш Радянський город”. У тому ж дусі був і виступ Шварцмана [33].

З піднесенням колектив інституту зустрів Указ Президії Верховної Ради СРСР “Про державні трудові резерви СРСР”. На мітингу студент Юзюк висловив переконання, що “тисячі юнаків з радістю підуть у ремісничі училища, залізничні училища і школи фабрично-заводського навчання, щоб оволодіти спеціальностями токарів, слюсарів тощо. Вони створять той трудовий резерв, який так необхідний нашим фабрикам, заводам, залізницям”. У резолюції, схваленій на мітингу, колектив інституту зобов’язався відзначити “мудрі рішення” уряду відмінним навчанням [9].

У закладі урочисто відзначали державні свята, зокрема, роковини Великої Жовтневої соціалістичної революції [19], Міжнародний день солідарності трудящих [39], Міжнародний юнацький день [38]. На справжнє свято перетворилися відкриті партійні збори, присвячені 50-річчю з дня народження “вірного учня Леніна, найближчого соратника вождя народів великого Сталіна”, голови радянського уряду В.Молотова. На зборах були присутні близько 200 осіб. Із доповіддю про “славне життя” ювіляра виступив викладач П.Цикра. Учасники зібрання ухвалили надіслати Молотову вітальну телеграму [40].

У пресі регулярно з’являлися статті студентів, приурочені ювілеям видатних культурних діячів. Зокрема, Я.Юріст розповів про М.Добролюбова [50], К.Кобельчак – про М.Коцюбинського [24], І.Сопільник – про П.Тичину [45].

Колектив вишу не залишався осторонь виборчих процесів. Зокрема, виборам до місцевих рад, які відбулися 24 грудня 1939 р., приурочили декілька зібрань. Наприкінці жовтня студенти Шлосман і Шварцман на мітингу закликали віддати свої голоси тим, хто “безмежно відданий партії Леніна-Сталіна, тим, хто буде, не покладаючи рук працювати на дальший розквіт нашої любимой Батьківщини” [43]. Невдовзі відбулися передвиборні збори, на які зібралися понад 200 студентів та викладачів. Зібрання кандидатом у депутати обласної ради висунуло першого секретаря обкому ЛКСМУ І.Данилкіна [5]. Наприкінці листопада були проведені збори молодих виборців, на які прибули 63 студенти. Із промовами виступили 11 осіб. Студентка Гойхман констатувала, що радянська молодь “живе в єдиній радянській сім’ї, виховується в комуністичному дусі. Сталінська Конституція дала нам право на працю, освіту, відпочинок. Цими правами користується лише молодь нашої країни, вона живе веселим, щасливим життям. Про нашу молодь піклується партія, уряд і особливо товариш Сталін”. Після виступів присутні прийняли таку резолюцію: “В день виборів – 24 грудня ми, всі як один, віддамо свої голоси за кращих синів і дочок батьківщини, за кандидатів блоку комуністів і безпартійних, які на ділі показали безмежну відданість батьківщині, партії Леніна-Сталіна. Ми, молоді виборці разом з багатоміліонним народом квітучої радянської України продемонструємо перед усім світом незламну міць великого Радянського Союзу, продемонструємо єдину моральну і політичну згуртованість радянського народу навколо більшовицької партії і великого Сталіна” [6]. У газеті “Сталінська молодь” опублікували передвиборні виступи студенток інституту Стамблер [51], Гойхман [32], Кулеші [49].

Декілька публікацій кам’янецьких газет були на партійну тематику. В одній із заміток йдеться про роботу осередку КП(б)У щодо поширення серед викладачів і студентів рішень XVIII Всесоюзної партійної конференції. Зверталася увага на забезпечення агітаторів (у виші функціонувала агітгрупа у складі 19 осіб) необхідною літературою, передусім газетами, встановлення у студентських гуртожитках та аудиторіях інституту радіотрансляційних точок, проведення бесід, читань, обговорень матеріалів конференцій тощо [14].

Кореспондент О.Атаманюк у січні 1941 р. у своїй статті критикував діяльність комсомольської організації, яка проводила недостатню роботу з підготовки лижного кросу, приуроченому 23-річчю з дня створення Червоної армії. Перед цим було організовано 10 чоловічих та 15 жіночих команд [2]. Він же піддав критиці і

діяльність профкому інституту, який був осторонь соціалістичного змагання студентів, не дбав про зростання рядів членів профспілки, не вів боротьби з дезорганізаторами навчання (проігнорували факт відрахування з вишу 5 студентів за порушення правил внутрішнього розпорядку), спізненнями на лекції [3].

В інституті працювали також осередок громадської організації “ТСО – Авіахім”, оборонні гуртки зі складання норм ППХО (проти-повітряної хімічної оборони) і ГСО (“Готовий до сприяння обороні”). У квітні 1941 р. у пресі повідомлялося про подвижницьку працю керівника оборонно-санітарного гуртка Міщенко, який підготував 41 значкіста ГСО першого ступеня та 33 – другого. Крім того, всі студенти склали норми на значок ППХО, 60 осіб – на значок “Ворошилівський стрілець” першого ступеня. Добре працювала і школа інструкторів ППХО. Для кращого засвоєння матеріалу на заняттях використовувалася наочність: слухачам демонстрували наукові кінофільми про отруйні речовини, практику дегазації, тушіння пожеж [1].

Певна увага в закладі приділялася художній самодіяльності. Так, 25 квітня 1941 р. відбувся загальноінститутський огляд. Студентка літературно-мовного факультету Цибушник виконала арію Лізи із опери “Пікова дама” П.Чайковського. Виступили музичний і драматичний гуртки, поети-початківці декламували власні твори [8]. Кращі з них взяли участь у загальноміській олімпіаді студентської самодіяльності. Приємне враження на присутніх справив спів студентки Бермель, яка виконала пісні “Колискова”, “Чайка”, “Пісня про Сталіна”. Декілька творів вона виконала дуєтом із Цибушник. Цікавою була вистава драмгуртка “Корчма на румунському кордоні” [44]. Гуртком керував Чирба. До його складу входили 30 студентів. Гуртківці часто виступали на підприємствах міста, зокрема у клубі механічного заводу поставили п’єси “Не так пани, як підпанки”, “На першій гулі” [34].

Серед інших публікацій виділяється стаття Б.Мартія, у якій він критикував буфетницю інституту Рогову за те, що та стояла за прилавком у брудному халаті. Такий вигляд мали й повари. У ідальні панувала антисанітарія, столи не вкриті скатертинами [28].

Наприкінці квітня 1941 р. у пресі з’явилося оголошення про набір студентів на перший курс 1941-1942 навчального року. Документи приймалися на три факультети –історичний, мовно-літературний, фізико-математичний. Абітурієнти, які вступали на перші два факультети, мали складати іспити з української і російської мови і літератури, історії народів СРСР, географії, на

фізико-математичний факультет – української і російської мови і літератури, математики і фізики. Заяви про вступ приймалися до 31 липня, вступні іспити мали проводитися з 1 по 20 серпня, зарахування – з 21 по 29 серпня. Навчання планувалося розпочати 1 вересня 1941 р. [21]. Але мирний розвиток подій перервав початок Великої Вітчизняної війни.

Таким чином, газети “Червоний кордон” і “Студентська молодь” містять цінну інформацію про діяльність Кам'янець-Подільського учительського інституту напередодні Великої Вітчизняної війни. У виданнях йдеться про формування студентського контингенту, труднощі, які виникли в перші місяці роботи закладу, навчальну і громадсько-політичну діяльність студентів, їхню участь у художній самодіяльності.

Список використаних джерел

1. Атаманюк О. Оборонні подарунки вітчизні /О.Атаманюк // Сталінська молодь: орган Кам'янець-Подільського обкому і міськкому ЛКСМУ. – Кам'янець-Подільський. – 1941. – №50 (520). – 23 квіт. – С.1.
2. Атаманюк О. Пошуміли і заспокоїлись /О.Атаманюк // Червоний кордон: орган Кам'янець-Подільського обкому і міськкому КП(б)У та обласної ради депутатів трудящих. – Кам'янець-Подільський. – 1941. – №21 (3398). – 26 січ. – С.2.
3. Атаманюк О. Профком відірваний від мас / О. Атаманюк // Червоний кордон. – 1940. – №245 (3319). – 20 жовт. – С.2.
4. Атаманюк О. Студенти оволодівають марксистсько-ленінською наукою /О.Атаманюк //Червоний кордон. – 1939. – – №291 (3069). 22 груд. – С.2.
5. Атаманюк О.І. Вихованець комсомолу /О.І.Атаманюк // Червоний кордон. – 1939. – №272 (3050). – 28 листоп. – С.2.
6. Атаманюк О.І. Почуття молодих патріотів /О.І.Атаманюк // Сталінська молодь. – 1939. – №165 (297). – 1 груд. – С.4.
7. В. О. Іспити в інституті /В.О. //Сталінська молодь. – 1940. – №82 (383). – 18 черв. – С.4.
8. Вайсман М. Огляд студентської самодіяльності /М.Вайсман // Сталінська молодь. – 1941. – №51 (521). – 25 квіт. – С.4.
9. Вітають рішення уряду //Червоний кордон. – 1940. – №234 (3308). – 8 жовт. – С.1.
10. Гавришук А.П. З історії Кам'янець-Подільського учительського інституту (1939-1944) /А.П.Гавришук //Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук.пр. – Кам'янець-Подільський, 1998. – Т.1. – С.51-56.

11. Гаврищук А.П. Кам'янець-Подільський учительський інститут (1939-1948 рр.) / А.П.Гаврищук // Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. – Кам'янець-Подільський: Оіум, 2003. – С.77-108.
12. Голодрігер М. В читальному залі /М.Голодрігер //Сталінська молодь. – 1941. – №51 (521). – 25 квіт. – С.4.
13. Дмитрук Л. Вчительський інститут в Кам'янці-Подільському / Л.Дмитрук //Червоний кордон. – 1939. – №165 (2943). – 21 лип. – С.3.
14. За нові успіхи в навчанні //Червоний кордон. – 1941. – №46 (3423). – 25 лют. – С.2.
15. Завальнюк О.М., Прокопчук В.С., Гаврищук А.П. Кам'янець-Подільський державний учительський інститут у роки Великої Вітчизняної війни: дослідження, документи і матеріали, спогади / О.М.Завальнюк, В.С.Прокопчук, А.П.Гаврищук. – Кам'янець-Подільський: Оіум, 2010. – 448 с.
16. Заочний відділ Кам'янець-Подільського учительського інституту розпочав свою роботу //Червоний кордон. – 1939. – №257 (3035). – 10 листоп. – С.4.
17. Ігнатенко Г.М. Майбутні студенти /Г.М.Ігнатенко //Сталінська молодь. – 1940. – №110 (411). – 14 серп. – С.1.
18. Іспитова сесія в учительському інституті //Червоний кордон. – 1940. – №9 (3085). – 11 січ. – С.4.
19. Кам'янець-Подільськ //Червоний кордон. –1939. – №257 (3035). – 10 листоп. – С.4.
20. Кам'янець-Подільський державний учительський інститут оголошує набір студентів на заочний відділ Учительського інституту //Червоний кордон. – 1940. – №101 (3175). – 4 трав. – С.4; Сталінська молодь. – 1940. – №61 (362). – 6 трав. – С.4.
21. Кам'янець-Подільський державний учительський інститут оголошує набір студентів на перший курс 1941-1942 навчального року //Червоний кордон. – 1941. – №98 (3475). – 26 квіт. – С.4.
22. Кам'янець-Подільський обласний відділ народів освіти оголошує набір до Кам'янець-Подільського державного учительського інституту з двоохрічним строком навчання //Червоний кордон. – 1939. – №152 (2930). – 5 лип. – С.4; Сталінська молодь. – 1939. – №98 (230). – 14 лип. – С.4.
23. Кам'янець-Подільський учительський інститут оголошує додатковий набір на перші курси історичного та мовно-літературного факультетів //Червоний кордон. – 1939. – №215 (2993). – 18 верес. – С.4.

24. Кобельчак К. Письменник-реаліст /К.Кобельчак //Сталінська молодь. – 1939. – №129 (261). – 16 верс. – С.3.
25. Койфман З. Глибоко вивчати російську мову /З.Койфман // Сталінська молодь. – 1940. – №84 (385). – 22 черв. – С.3.
26. Койфман З. На іспитах /З.Койфман //Червоний кордон. – 1940. – №189 (3263). – 16 серп. – С.3.
27. Л.Г. Створити нормальні умови для учительського інституту / Л.Г. // Сталінська молодь. – 1939. – №110 (242). – 8 серп. – С.4.
28. Мартій Б. За чистоту і порядок в торгівій сітці /Б.Мартій // Червоний кордон. – 1941. – №76 (3453). – 1 квіт. – С.3.
29. Матківська Г.І. Країна щастя і радості /Г.І.Матківська // Червоний кордон. – 1940. – №1 (3077). – 1 січ. – С.3.
30. Мишко Г. На допомогу заочникам учительського інституту / Г.Мишко //Червоний кордон. – 1940. – №283 (3357). – 8 груд. – С.4.
31. Місяцев І. В учительському інституті погано поставлено навчання /І.Місяцев //Червоний кордон. – 1939. – №231 (3009). – 8 жовт. – С.4.
32. Мое щастя (З виступу студентки вчительського інституту тов. Гойхман) // Сталінська молодь. – 1939. – №163 (295). – 26 листоп. – С.2.
33. Немає меж нашому гніву //Сталінська молодь. – 1939. – №165 (297). – 1 груд. – С.4.
34. Нижник М. Драмгурток педшколи /М.Нижник //Сталінська молодь. – 1939. – №149 (281). – 26 жовт. – С.2.
35. Новорічна анкета “Сталінської молоді” //Сталінська молодь. – 1940. – №1 (32). – 1 січ. – С.2.
36. Ом П. Високе почуття патріотизму /П.Ом //Червоний кордон. – 1939. – №219 (2997). – 23 верес. – С.2.
37. Піжик П. Боротися за високу успішність /П.Піжик //Червоний кордон. – 1940. – №12 (3088). – 15 січ. – С.4.
38. План організації і проведення демонстрації трудящих м. Кам'янець-Подільська, присвяченої XXVI Міжнародному Юнацькому Дню //Червоний кордон. – 1940. – №201 (3275). – 30 серп. – С.4.
39. План Першотравневої демонстрації в м. Кам'янець-Подільську // Червоний кордон. – 1940. – №98 (3178). – 28 квіт. – С.4.
40. Прекрасне життя //Червоний кордон. – 1940. – №58 (3133). – 11 берез. – С.1.
41. Ріст культури //Червоний кордон. – 1939. – №287 (3065). – 17 груд. – С.3.

42. Ручко В.П. Озброєння студентів марксистсько-ленінською наукою /В.П.Ручко //Сталінська молодь. – 1940. – №14 (325). – 28 січ. – С.2.
43. Слово студентів і викладачів // Сталінська молодь. – 1939. – №149 (281). – 26 жовт. – С.2.
44. Смотрицький П. Олімпіада студентської самодіяльності / П.Смотрицький //Червоний кордон. – 1941. – №101 (3478). – 30 квіт. – С.11.
45. Сопільник І. Велика сила його слова /І.Сопільник //Червоний кордон. – 1941. – №22 (3399). – 28 січ. – С.3.
46. Студенти вітають рішення уряду //Студентська молодь. – 1939. – №130 (262). – 18 верес. – С.1.
47. Учительський інститут в Кам'янці-Подільському //Сталінська молодь. – 1939. – №57 (189). – 20 квіт. – С.4.
48. Хоміцький Б., Яцюк Т. Кращих премійовано /Б.Хоміцький, Т.Яцюк //Червоний кордон. – 1940. – №20 (3095). – 26 січ. – С.4.
49. Це буде велике свято (З виступу студентки Кам'янець-Подільського вчительського інституту т. Кулеші) //Сталінська молодь. – 1939. – №163 (295). – 26 листоп. – С.2.
50. Юріст Я. М.О.Добролюбов (105 років з дня смерті) /Я.Юріст // Сталінська молодь. – 1941. – №16 (486). – 5 лют. – С.4.
51. Я вперше голосуватиму (З виступу студентки Кам'янець-Подільського вчительського інституту тов. Стамблер) // Сталінська молодь. – 1939. – №163 (295). – 26 листоп. – С.2.

В статтю на основаних матеріалів газет “Червоний кордон” и “Сталинская молодь” освещена деятельность Каменец-Подольского учительского института в 1939-1941 гг.

Ключевые слова: газета, институт, студенты, учебная деятельность, марксизм-ленинизм.